

4.5.2010

Hämeen Ympäristökeskukselle

MTK Häme antaa Hämeen vesienhoidon toimenpideohjelmasta vuoteen 2015 -asiakirjoista seuraavan lausunnon

Yleistä

MTK Häme pitää tärkeänä vesien tilan parantamiseksi tehtävää työtä. Nyt EU-lainsäädäntöön perustuvat vesienhoito-ohjelmat on kuitenkin Suomessa ymmärretty eri tavoin, kuin mikä on niiden merkitys Keski- ja Etelä-Euroopassa. Erityisesti vanhoissa EU-maissa huomattava osa vesistöistä, kuuluu ryhmään ”muutetut vedet”. Näitä ei vesienhoidon suunnittelu sellaisenaan koske lainkaan. Huomattava osa näistä on liattu vuosisatoja kestäneen ihmistoiminnan vaikutuksesta.

Suomessa vedet ovat olleet ja ovat hyvin lähellä luonnontilaista verrattuna Keski-Euroopan vesiin. MTK Häme katsoo, että hyvää vesienhoitoa tulee harjoittaa koko EU:n alueella. Mikäli näin ei tapahdu, aiheutuu tästä EU:n sisällä kilpailun vääristymää. Suomessa eivät mitkään ehdot voi olla tiukempia kuin muissa jäsenmaissa. On olemassa myös selkeä vaara siitä, että vaikka ehdot olisivat samat, niitä noudatetaan aivan eri tavoin. Monien muiden EU-maiden käytännöt noudattaa unionin yhteistä lainsäädäntöä ovat nyt todistettavasti selvästi löyhemmät kuin meillä Suomessa.

Suomessa ei tule ottaa käyttöön mitään sellaisia toimenpiteitä, joita ei ole sovittu yhteisesti EU:ssa käyttöön otettaviksi. Tämä tarkoittaa sitä, että esim. maatalouden vesiensuojelussa lähtökohtana tulee olla EU:n maatalouspolitiikan mukaiset hyvät viljelykäytännöt. Niitä voidaan laajentaa ainoastaan viljelijöille soveltuvien vapaaehtoisin toimenpitein. Nyt mm. maataloudessa Suomessa sovellettavat kotieläintalouden ympäristönsuojeluohjeet ylittävät tämän tason selvästi ja aiheuttavat merkittävää kilpailuhaittaa ilman, että niiden avulla voidaan juurikaan vaikuttaa vesistöjen tilaan.

MTK Häme katsoo, että vesienhoitosuunnitelman suurin heikkous on siinä, että se ei nyt selkeästi kuvaa niitä syitä, miksi vesistöjen tila ei joka suhteessa ole meillä hyvä ja unohtaa sisäisen kuormituksen. Useimpien taajamien läheisten vesistöjen suurin kuormitus tulee sen vesistön sisäisestä kuormituksesta. Nyt tämä jää lähes kokonaan huomioimatta toimenpideohjelmassa sekä myös esitetyissä toimenpiteissä. Sisäinen kuormitus merkitsee sitä, että vesistöjen kunnostus on hyvin pitkäaikaista toimintaa, eikä nopeita muutoksia ole merkittävälläkään ulkoisen kuormituksen vähentämisellä mahdollista saavuttaa.

Sisäisessä kuormituksessa vesistön oma biologinen tuotanto, kuten levät, vajoaa kuoltuaan pohjaan, jolloin sen mikrobiologinen hajotustyö kuluttaa pohjasta happea. Näin syntyvissä hapettomissa vesistön pohjissa vapautuu pohjasedimenttiin sitoutunutta fosforia.

Fosforipitoinen sedimentti on tyypillisesti tulosta pääosin yhdyskuntien jätevesien vuosikymmeniä jatkuneesta vesistökuormituksesta. Tämä tilanne on esimerkiksi Vesijärvessä Lahden ympäristössä. Myös monet muut TPO:n kohdevesistä kuten Vanajavesi, Konnivesi ja Majutvesi ovat tällaisia vesistöjä. Luonnollisesti kaikki muukin ihmistoiminta ja myös luontainen kehitys on kerrostanut järvien pohjiin fosforipitoista sedimenttiä.

Sisäinen kuormitus on monissa tapauksissa jopa yli kymmenkertainen ulkoiseen fosforikuormaan nähden, kuten TPO myös mainitsee. Kuitenkaan sisäisen kuormituksen merkitystä useimmille vesistöille ei tunneta. Lausunnonantaja ihmettelee, millä perusteella TPO:ssa voidaan siis laskea, kuinka paljon ulkoista kuormitusta tulisi vähentää? Tässäkin kohtaa lähtötilanne on hämärän peitossa, joten tavoitteiden asetanta ei voi olla realistisella pohjalla, eivät myöskään mittarit.

Mikäli sisäisen kuormituksen prosessia ei saada pysäytettyä, monenkaan vesistön tila ei merkittävästi parane eikä asetettuja tavoitteita saavuteta.

Tiivistelmä ja johdanto

Tiivistelmässä kuvattu kohta kuormituksesta tulee kirjottaa kokonaan uudelleen.

Toimenpiteistä puuttuvat nyt kokonaan toimenpiteet, joilla sisäistä kuormitusta voidaan vähentää. Tähän kohtaan tulee lisätä ainakin seuraavat toimenpiteet:

- pohjasedimentin hapetus,
- hoitokalastukset
- vesikasvillisuuden poistot
- fosforin sitominen eri toimenpitein

Pohjavedet

MTK Häme vaatii, että pohjavesialueet on rajattava uudelleen. TPO:n tulisi selkeästi eriyttää pohjaveden muodostumis- ja varastoitumisalueet.

Muodostumisalueet ovat oleellisesti herkempiä kuin varastoitumisalueet, jotka ovat pinta-alaltaan huomattavasti suurempia. Nykyisellä niputtamiskäytännöllä haetaan perustelua kieltää kaikki toiminta kaikilla pohjavesialueilla, mikä ei voi olla toiminnallisesti eikä taloudellisesti järkevää.

Karjanlannan levitys pohjavesialueille on sallittava. Alueellamme ei ole esiintynyt aiemminkaan lannanlevityksestä johtuvia pohjavesiongelmiä, vaikka sallitut levitysmäärät ovat olleet nykyistä paljon suurempia. Lannan mahdollinen kuljetus toisaalle ainoastaan lisää ympäristökuormaa. Lannanlevityskielto myös estäisi luomutuotannon pohjavesialueilla

Luvussa 2 on kuvattu pohjavettä vaarantava toiminta. Luvusta saa sen kuvan, että peltoviljely, karjatalous, metsätalous ja maaseutuasumisen jätevesien imeytys kovastikin vaarantaisivat pohjavettä. Näin ei ole kuitenkaan asianlaita. Meillä ei ole sellaisia tapauksia, joissa normaali maaseutuasuminen ja maa- ja metsätalouden harjoittaminen olisi koitunut vaaraksi pohjavesille. Tämän vuoksi sellaiset taulukot, joissa on kuvattu peltoala pohjavesialueilla tai kotieläintilojen määrä, ovat täysin turhia ja ne voidaan poistaa ohjelma-asiakirjasta. Meillä maataloutta ohjaavat EU:n tuen mukaiset hyvät viljelykäytännöt ja niiden mukaan toimiminen merkitsee, että pohjavesille ei aiheudu tavanomaisesta maa- ja metsätaloudesta vaaroja.

Asutusta kuvaavassa kohdassa tekstistä saa nyt sen vaikutelman, että viemäriverkoston puuttuminen taajamien ulkopuolelta olisi pohjavesien kannalta isokin ongelma. Teksti kaipaa tässä kohtaa täsmennystä. Haja-asutuksen jätevedet eivät ole pilanneet pohjavettä tähänkään saakka. Lisäksi jätevesiasetuksen myötä ollaan nyt ottamassa käyttöön kiinteistökohtaisia puhdistamoita.

Torjunta-aineet -kohdan informatiivisuutta voisi lisätä kertomalla torjunta-ainelain rajoituslausekkeista koskien tiettyjen torjunta-aineiden käyttöä pohjavesialueilla.

Pohjavesienhoidon toimenpiteistä kertovassa osassa (luku 4) todetaan Hämeen ELY-keskuksen määränneen maatalouden ympäristölupia myöntäessään rajoituksia pohjavesialueiden lannanlevitykseen. MTK Häme katsoo monien näiden rajoitusten olevan täysin turhia, ja nitraattidirektiivin toteuttamisen tulee riittää. Näiden ehtojen toteaminen johtaa helposti siihen, että nykyinen menettely jää voimaan, vaikkei sen tarpeellisuudesta ole olemassa näyttöä. Siksi tämä tulee jättää kokonaan pois, tai tulee sanoa vain, että Hämeen ympäristökeskus on antanut joitain lannan levittämistä koskevia rajoituksia ympäristölupapäätöksissään.

Maatalouden osalta ei lisätoimenpiteitä tarvita maatalouden ympäristötuen ja hyvän viljelykäytännön mukaisten toimien lisäksi. Näiden käytäntöjen mukaisesta maataloudesta ei koidu vaaraa pohjavesille.

Asutusta käsittelevässä kappaleessa todetaan, että puhdistettuja haja-asutuksen jätevesiä ei saa imeyttää maaperään. Puhdistamattomakaan haja-asutuksen jätevedet eivät ole meillä aiheuttaneet pohjavesiongelmia. Sen sijaan todellisia ympäristöongelmia voi aiheutua siitä, jos puhdistetutkin jätevedet on turhaa liikennettä aiheuttaen kuljetettava kunnalliseen käsittelylaitokseen. Ekologiset haitat ovat kiistattomia, onnettomuusriskit kuljetusten yhteydessä kasvavat, mutta hyötyjä sen sijaan ei ole osoitettavissa. Haja-asutuksen puhdistettujen jäteveden imeyttämistä koskevat kohdat onkin syytä jättää perusteettomina kokonaan pois.

Ohjauskeinoista tulee poistaa kategorinen määräys ohjata uusi asutus pois pohjavesialueilta. Tämä tarkoittaisi käytännössä puuttumista maanomistukseen kuuluvaan rakennusoikeuteen. Esimerkiksi haja-asutusalueilla rakentaminen pohjavesialueilla ei mitenkään vaikeuta pohjaveden suojelua.

Yhteenvetoon tulee sisällyttää kaikkien pohjavesialueiden rajausten uudelleen tarkastelu ja sen toteuttamiseksi tulee varata riittävät määrärahat. Peltoviljelyn osalta ehdotetut suojelutoimenpiteet tulee poistaa, sillä ne toteutuvat jo ympäristötuen avulla.

Pintavedet

Lukuun 7, pintavesien nykytila, tulee sisällyttää alussa kuvattu luku, missä käsitellään tarkemmin, mistä syistä mikin vesialue on hyvää huonommassa tilassa. Tässä tulee selvittää ne vesistöt, joissa sisäinen kuormitus on historiallisista syistä suuri. Tämä puolestaan vaikuttaa siihen, mitkä ovat kullakin vesistöllä tarvittavat toimenpiteet. Lisäksi sisäinen kuormitus vaikuttaa siihen, millä aikataululla vesistön tilaan voidaan odottaa parannuksia.

Toimenpiteitä tarvitsevien kohteiden vedet, luku 7.2. on kuvattu ylimalkaisesti ja lähes jokaisen kohdalla on todettu, että kuormitusta tulee hajakuormituksesta ja lisäksi on paikallista pistekuormitusta. Tämä luku tulisi kirjoittaa tarkemmin, esimerkiksi Vanajaveden vesistöalueella on hyvin erilaisia vesistöjä ja niiden ongelmat myös keskenään hyvin eri syistä johtuvia. Sisäinen kuormitus on tässä luvussa jäänyt huomioimatta.

Sivuilla on esitetty joidenkin vesistöjen mitattuja fosforilukuja. Tätä osiota tulisi tarkastella hieman seikkaperäisemmin. Mitatuista fosforipitoisuuksista tulisi tehdä trendilaskelmat ei koko mitatulta ajalta, jotka ovat nyt vielä eri vesistöissä toisistaan poikkeavat, vaan esim. trendi erikseen viimeisen 20-vuoden ajalta. Aineistoon tulisi laittaa myös uusimmat mittaustulokset vuosilta 2008-2009 mukaa. Sen perusteella voitaisiin hieman olettaa, millainen on vesistöjen tilanne jatkossa.

Tässä yhteydessä voisi myös selvästi todeta, että useiden vesistöjen ravinnepitoisuudet ovat laskussa ja voidaan olettaa, että nykyisten toimenpiteiden vaikutuksena lasku jatkuu.

Sivun 100 taulukossa on jossain kohdissa, mm. Lehijärven P-pitoisuuden osalta, eri luku kuin mitä on kuvattu aikaisemmin samassa luvussa.

Taulukossa 41 on esitetty tilatavoitteet ja P- ja N- pitoisuuksien vähentämistavoite. Tästä puuttuu kuitenkin vesistökohtainen arvio siitä, miten nyt lähinnä ulkoisen kuormituksen vähentämisellä voidaan vaikuttaa vesistöjen P- ja N- arvoihin.

Luku 8, pintavesiä kuormittava ja muuttava toiminta, antaa nyky muodossaan kovin rajoittuneen ja myös harhaanjohtavan kuvan siitä, mistä vesistöjen kuormitus koostuu. Sisäinen kuormitus on kuvattu lyhyesti vasta sen jälkeen, kun on esitetty, mistä vesistöjen kuormitus tulee. Tässä on siten selkeä virhekin, kun ensiksi sivulla 105 kerrotaan kokonaiskuormituksesta, mutta sivulta 106 alkaen ovat piirakka- ym. kuvat ovatkin sitten vain ulkoisen kuormituksesta.

Kokonaiskuormituksen luvut ovat siten väärät, kun tiedämme, että sisäinen kuormitus monissa vesistöissä voi olla moninkertainen ulkoiseen verrattuna. Koska selvitykset ovat näiltä osin laadittu hyvin hatarin perustein, MTK Häme katsoo, että kuvat 26 ja 27 tulee poistaa harhaanjohtavina toimenpideohjelmasta.. Koska myös toimenpideohjelma toteaa (s.111), että näihin lukuihin sisältyy huomattavia virheitä, olisi johdonmukaista olla käyttämättä lukuja, jotka kaikki tietävät vääriksi. Se ei voi olla perusteena, että oikeampiakaan lukuja ei tunneta. On todettava, että näiltä osin oikeita lukuja ei tiedetä, vaan ne pitää selvittää.

Maatalouden osalta todetaan sen olevan VEPS- järjestelmän tietojen mukaan suurin yksittäinen kuormittajasektori lähes kaikilla toimenpiteiden vesistökohteilla. Tällainen väite ei kuitenkaan perustu vesistökohtaisiin tutkimuksiin, joten ko. kohta tulee kirjoittaa uudelleen. Vesistöistä, joista on olemassa tarkempaa selvitystä, kuten Vesijärvi, löytyy myös perusteita muillekin tulkinnoille.

Sivulla 112 kuvattu taulukko peltojen keskimääräisistä fosforiluvuista kertovaa taulukko voisi täydentää MYTVAS 2 - tutkimuksen tiedoin. Sen mukaan heppoliukoisen fosforin keskimääräinen pitoisuus peltomaan pintakerroksessa on laskenut 1990-luvun lopulta lähtien. Samasta tutkimuksesta löytyy vertailu ajanjaksolta 1990-2005, jossa kerrotaan peltojen fosforitaseiden laskeneen yli puolella (n. 30 kg P/ha v. 1990 -> n. 10 kg P/ha v. 2005). Kummassakin tapauksessa kehitys on ollut kiistatta aleneva. Myös tämä osoittaa VEPS-mallin käytön olevan harhaanjohtavaa.

Nykyisillä viljan ja lannoitteiden hintasuhteilla Hämeessä alueellinen fosforitase tulee lähivuosina olemaan tasapainossa. Näin maataloudesta ei kokonaisuudessa jatkossa kerry lainkaan uutta fosforikuormaa vesistöihin. Siten myös toimenpiteet tulee kohdistaa niille alueille, joissa voidaan todeta vanhojen fosforikertymien muodostava potentiaalista huuhtoutumisuhkaa.

Puhdistamolietteen aiheuttamasta kuormituksesta pitäisi tehdä oma tarkastelunsa, jossa ravinnevirtoina osoitetaan aineen kierto. Nyt ravinteita vapautuu maanrakennukseen käytetyistä jätemaista pikku hiljaa ja myös tämä ravinnevirta menee maatalouden syyksi. On päästävä nopeasti suljettuihin kiertoihin, missä jätevedenpuhdistamot veloitetaan palauttamaan ravinteet uudelleen kierto.

Pintavesien hoidon toimenpiteitä kuvaavassa luvussa 9 on todettu maatalouden nykyiset ohjauskeinot. Nämä ovat nitraattidirektiivi, hyvät viljelymenetelmät sekä ympäristötukijärjestelmä, johon on sitoutunut valtaosa viljelijöistä sekä ympäristötuen erityisympäristötuki. Näistä ympäristötukisitoumukset ovat katkolla vuonna 2012 ja koko tukijärjestelmän jatkosta ei ole tietoa vuoden 2013 jälkeen. Tämän vuoksi asetetut tavoitteet lisätoimenpiteiksi eivät ole välttämättä enää kaikilta osin käyttökelpoisia vuonna 2014. Tämä olisi hyvä kirjata myös ohjelma-asiakirjaan.

Ravinnepidätykseen käytettävillä suojavyöhykkeillä tulisi olla mahdollista käyttää torjunta-aineita. Tämä muutos edistäisi suojavyöhykkeiden yleistymistä. Nyt torjunta-aineiden käyttörajoitus on turha, vaan siltä osin voitaisiin toimia hyvien viljelymenetelmien mukaan. Samalla myös muuta suojavyöhykkeitä koskevaa säätelyä tulee joustavoittaa, jotta niiden määrä saadaan kasvuun. Sama vaatimus koskee myös kosteikkojen perustamista. Nyt niiden perustaminen vaatii turhaa byrokratiaa.

Säätösalaojitusta koskevassa toimenpiteessä tavoitteet nykyisin käytössä olevin toimenpitein ovat liian korkeat.

Toimenpide 9. Peltoviljelyn pohjavesialueiden vesiensuojelu tulee poistaa turhana, sillä täydentävät ehdot ja ympäristötukijärjestelmä ovat riittävät toimenpiteet.

Toimenpiteiden kohdassa esitetään lisäksi, että tarvitaan nitraattiasetuksen tehostettua valvontaa ja neuvontaa. MTK Häme katsoo, että valvontaa meillä on jo maataloudessa vähintäänkin riittävästi ja että neuvonnallisella otteella saadaan varmasti hyviä tuloksia.

Vesistöjen kunnostuksesta puuttuvat nyt toimenpiteet, joilla pystytään tehokkaammin vähentämään vesistöjen sisäistä kuormitusta. Tulee esittää ne vedet, joissa sisäinen kuormitus on merkittävä ja niille tulee suunnitella soveltuvat kunnostustoimenpiteet. Samoin näitä toimenpiteitä tulee liittää vesimuodostumittain esitettyihin toimenpiteisiin, kappale 9.2.8.

Taulukossa 52. on esitetty arvio nykytoimenpiteiden riittävydestä. Tässä peltoviljelyn osalta voidaan todeta, että Suomessa on tehty erittäin paljon vesiensuojelun tehostamiseksi. Tämän vuoksi ei voida todeta, että vaaditaan vielä selvästi lisätoimenpiteitä. Tämä kohta tulee muuttaa., että tarvitaan tiettyjä täsmätoimenpiteitä, mutta yleisellä tasolla toimenpiteet ovat riittävät. Siksi taulukossa oleva rasti tulee laittaa sulkeisiin ja kertoa tämä asia taulukon tekstissä.

Rahoitustaulukossa todetaan, että tarvittavat lisätoimenpiteet edellyttävät yli 9 miljoonan euron vuotuista lisäpanostusta. Ensimmäinen vuosi on kulumassa eikä lisäpanostuksia ole juuri tullut. Onkin oletettava, että lisätoimenpiteitä ei pystytä rahoittamaan ohjelman edellyttämällä tavalla. Lisäksi ohjelmasta puuttuvat sisäisen kuormituksen hallintaan tarpeelliset varat. Tämä asia tulee kertoa selkeämmin ohjelmassa ja todeta, että tavoitteisiin ei tulla pääsemään suunnitellulla aikataululla.

Luvussa 10 toistuu jälleen ohjelman arviot kokonaiskuormituksen alentamisesta. MTK Häme pyytää, että myös tämän luvun teksti korjataan edellä esitetyin perustein.

Hämeenlinnassa 4.5.2010

Jukka-Pekka Kataja
Toiminnanjohtaja
MTK Häme